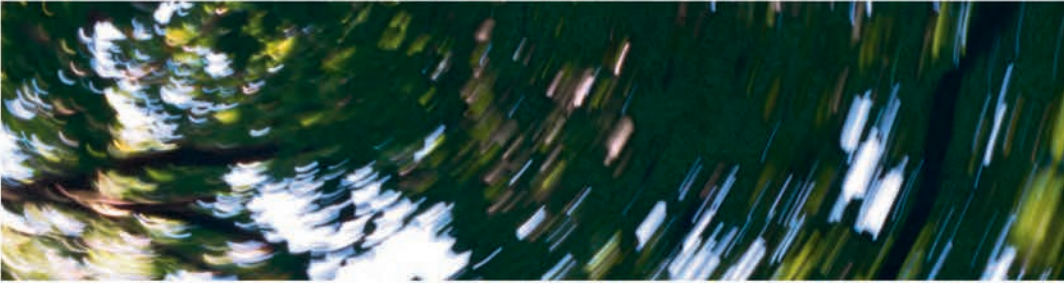

Tomás Miranda

Arguments

Un curs introductor a la Filosofia

PUV

ARGUMENTS

Tomás Miranda Alonso

ARGUMENTS

Un curs introductori a la Filosofia

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

EN 1 CUADRES

Aquesta publicació ha comprat amb l'ajut de la Generalitat de Catalunya.

Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

Títol original: *Argumentos*

Editorial Marfil i Publicacions de la Universitat de València, 2002

© Del text: Tomás Miranda Alonso, 2008

© De la traducció: Ofèlia Sanmartín Bono, 2008

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2008

Producció editorial: Maite Simon

Disseny interior i maquetació: Inmaculada Mesa

Disseny de la coberta: Celso Hernández de la Figuera i Maite Simon

ISBN: 978-84-370-6847-3

Dipòsit legal: V-8-2008

Impressió: Guada Impressors, SL

Índex

Preàmbul: <i>Arguments</i> , un curs introductori a la filosofia	11
Introducció: Com es pot justificar una opinió o una acció?....	21
1. L'estudi dels arguments: diverses perspectives	33
1. Per a què necessitem els discursos argumentatius?	33
2. Es pot convèncer sense vèncer?	36
3. Però també hi ha ciències que s'ocupen dels arguments?..	38
4. La retòrica, o l'art de convèncer sense enganyar	43
5. Es pot convèncer sense persuadir? Es pot persuadir sense convèncer	45
6. Són igualment respectables totes les opinions?	48
7. Perspectives teòriques per a l'estudi dels arguments.....	50
2. Estructura dels arguments: aproximació logicodialèctica....	53
1. Elements constructius d'un argument.....	53
2. Quin esquema cal seguir en una dissertació argumentativa?	55
3. Típics tòpics	58
4. Etapes i regles del diàleg argumentatiu.....	65
3. Esquemes argumentatius	69
1. El bosc de les fal·làcies	69
2. Arguments que estableixen relacions causals.....	81
3. Arguments per analogia, o com raonar sobre un tema que s'assembla significativament a un altre.....	83
4. Anàlisi formal d'arguments	85

4. Propostes per a l'acció	97
1. El pensament crític ha de ser dialògic.....	97
2. Però criticar, què?.....	100
3. A què m'obliga la participació en una comunitat de diàleg argumentatiu?.....	102
4. Com es poden establir unes normes que ens permeten viure junts d'una manera desitjable?	104
5. L'imperatiu moral pressuposat per l'ètica discursiva.....	106
6. Estat de dret: poder sotmès a la raó, o raó sotmesa al poder?	108
7. Estat de dret: l'àmbit de les certeses discutibles	110
8. Com es pot democratitzar la societat globalitzada en què vivim?.....	113
5. Proposta d'activitats	119
6. Bibliografia (per a continuar llegint)	145

Posseir l'art de conversar pertany a les autèntiques persones. En cap activitat humana es necessita més la prudència, perquè és la més comuna de la vida. Ací es decideix guanyar o perdre. Si la prudència és necessària per a escriure una carta, que és una conversa pensada per endavant i per escrit, encara més en la conversa ordinària on un s'examina de discreció de manera precipitada! Els perits prenen el pols de l'ànim en la llengua, i el Savi en va dir: «Parla si vols que et conega». Alguns creuen que l'art de conversar és no tenir art i que la conversa ha de ser folgada com la roba. Així s'ha d'entendre entre els que són molt amics. Quan té lloc entre persones de respecte, ha de ser més substancial i indicar la molta substància de la persona. Per a encertar-hi, cal ajustar-se al caràcter i a la intel·ligència dels que intervenen. No cal pretendre ser censor de paraules, perquè serà tingut per gramàtic i pedant; tampoc fiscal de frases, perquè tots evitaran el tracte. Quan es parla importa més la discreció que l'eloqüència.

(B. GRACIÁN: *El arte de la prudencia*, Madrid, Ediciones Temas de Hoy, 1994, pp. 86-87)

Preàmbul

Arguments, un curs introductor i a la filosofia

Una de les funcions que la matèria de Filosofia ha d'acomplir és potenciar la *capacitat de pensar de manera coherent i autònoma, adoptant davant els problemes una actitud personal*. Tan substantiva és aquesta funció que, siga quina siga la pràctica docent, no hauria d'evitar-se si no es vol deixar de banda la possibilitat mateixa d'introduir en *filosofia*. Aquesta actitud, reiteradament recollida en els decrets reguladors d'aquesta matèria a partir de la Llei de 1970, no és fruit del capritx ni arbitrària, sinó que, al contrari, ha de poder ser raonada i justificada mitjançant arguments en contextos de diàleg, on es potencia l'exercici de la raó com a instrument de persuasió. Ara bé, qui vol introduir-se en l'estudi de la filosofia, com qui vol organitzar la seua vida, ha d'aprendre a fer servir la raó, llavors, aquest decret reconeix, «hauran de conèixer, almenys de manera pràctica, les principals regles de la lògica». D'altra banda, entre els objectius propis d'aquesta matèria té un lloc bàsic el d'*argumentar de manera racional i coherent* els propis punts de vista, utilitzant el *diàleg* com a marc apropiat per a tenir en compte altres opinions i poder desenvolupar més i millor un pensament crític. Conseqüentment, entre els continguts d'aquest camp de coneixement s'inclou el coneixement de les regles que possibiliten una argumentació

coherent i rigorosa; regles que són objecte d'estudi de la lògica, tant formal com informal.

El llibre *Arguments* presenta materials i exercicis per a donar resposta a aquestes necessitats educatives que la Filosofia ha d'assumir de manera prioritària. D'acord amb la línia de la col·lecció, el tractament dels problemes es fa a partir de textos de procedència diversa, capaços de plantejar la qüestió que s'ha de tractar en connexió, per exemple, amb els interessos dels joves de Batxiller, o amb els problemes propis de la nostra societat i del moment històric. Els textos escollits en aquest llibre pretenen ajudar els estudiants a pensar sobre els arguments, en la mesura que es converteixen en objecte de la seua reflexió, i a conèixer les regles lògiques que cal utilitzar en la seua construcció i avaluació. La lectura i l'anàlisi d'aquests textos a l'aula també haurien de contribuir al desenvolupament d'una actitud compromesa apassionadament per l'exercici d'una racionalitat que, per descomptat, és encarnada, perquè té a veure amb la nostra constitució biològica, és contextual, provisional i fal·lible. Estem parlant d'una racionalitat comunicativa, que es constitueix en diàleg, d'una racionalitat crítica, l'única disposició sobre la qual es pot confiar la millora i la consecució de la cohesió i l'articulació socials.

L'heterogeneïtat dels textos presentats mostra que el tema objecte del nostre estudi ha ocupat un lloc central en la tradició filosòfica; al mateix temps, els textos extrets de la premsa i de revistes pretenen mostrar que la reflexió sobre l'argumentació no es pot fer des del buit formal, sinó analitzant raonaments concrets amb què l'home i la dona actuals pensen la realitat d'avui i amb els quals justifiquen decisions importants que afecten l'organització personal i social de la nostra vida. Hem procurat que els textos d'actualitat seleccionats no es referisquen a problemes excessivament circumstancials, ja que aquests podrien perdre

l'interès passat un cert temps; en realitat, aquests textos s'obrin i, al mateix temps, obrin els problemes propis d'un curs introductor de filosofia. Almenys creiem que aquesta forma d'endinsar-se en la filosofia és la més adequada. Del que sí que podem oferir garantia és del caràcter incentivador del diàleg i de la reflexió d'aquest curs de filosofia que, en realitat, s'obri sobre la totalitat del temari oficial adoptant la lògica de l'argumentació.

En el primer capítol s'exposen els fins de l'argumentació, la qual es presenta com una acció encaminada a l'entesa aconseguida per mitjà de raons i susceptible de crítica. La lògica és la disciplina que des d'Aristòtil s'ocupa d'estudiar les regles dels arguments. Però aquests poden ser considerats com a estructures formals ideals (dimensió sintacticosemàntica) o com a exemplars concrets que utilitzem en un context determinat i amb unes intencions particulars (dimensió pragmàtica). El primer punt de vista ha sigut l'adoptat per la *lògica formal*, i el segon, per la *lògica informal* o *teoria de l'argumentació*, el que antigament s'anomenava *retòrica*. Aquesta disciplina ha tingut mala premsa, perquè s'ha presentat, ben sovint, com un conjunt de recursos estilístics encaminats més aviat a embellir el discurs i a persuadir, sense interessar-se per *la veritat* del que es diu i, en molts casos, servint exclusivament als interessos d'un o altre poder (eclesiàstic, econòmic, d'un grup social). Però a mitjan segle XX, coincidint també amb l'interès que el llenguatge ordinari i la seua dimensió pragmàtica cobra entre els filòsofs, ressorgirà una retòrica (la *nova retòrica*) que, com en Plató i Aristòtil, té a veure amb *la dialèctica* i *la veritat* o, millor dit, amb la versemblança. El nostre interès en aquest llibre se centra més en la consideració dels arguments tenint en compte la seua dimensió pragmàtica (lògica informal), encara que també hem introduït algunes consideracions pertanyents a la lògica formal; les valoracions de les diverses pràctiques docents associades a la difusió de la primera

edició d'*Arguments* han posat en relleu que la motivació generada per aquestes consideracions i pel context d'anàlisi han requerit ampliacions que han comptat amb una excel·lent recepció per part de l'alumnat que, adoptant altres estratègies i les formes tradicionals del programa de filosofia, sol ser poc favorable als tractaments formals.

El tractament que fem dels arguments i l'elenc de problemes que presentem dista molt de ser complet. El caràcter limitat de l'extensió d'aquest material ens ha obligat a seleccionar els aspectes que hem considerat més bàsics i més interessants per a ser tractats en el curs de Filosofia, la finalitat del qual és *introduir* comptant únicament amb les motivacions intel·lectuals personals. Hem de confiar que aquest punt de partida i l'interès del tema puguen donar de si o generar altres motivacions més estrictament filosòfiques. Tot s'ha fet assumint que no tenim cap raó per a exigir o pressuposar des de l'inici de curs que l'alumne d'aquesta matèria, siga comuna o no, tinga vocació filosòfica i, en funció d'aquesta, en regule la presència i participació a l'aula. Ara bé, com reconeixia José Gaos en «La filosofía y sus públicos»,¹ no tenir vocació filosòfica no vol dir que els alumnes no posseïsquen inquietuds intel·lectuals. Aquestes inquietuds han estat clarament considerades en l'organització d'aquest curs i, sobretot, han de ser considerades en el seu desenvolupament.

En el segon capítol ens ocupem de l'estructura dels arguments i de les dissertacions argumentatives. Analtzem els diversos elements de què consten i prestem especial atenció al paper important que els llocs comuns (tòpics) aconsegueixen en el procés argumentatiu. La perspectiva adoptada per a estudiar els arguments és la pragmadialèctica, és a dir, considerem l'argumentació com

1. J. Gaos, «La filosofía y sus públicos». Vegeu també «El auditorio de la filosofía», *Obras completas*, vol. VII, 1987.

un acte de parla (dimensió pragmàtica) en el qual se cerquen, es presenten i es contrasten raons per a justificar els nostres coneixements i les nostres accions en el context d'un diàleg (dimensió dialèctica). Concloem amb l'exposició de les etapes i de les regles que s'han de respectar en tot diàleg argumentatiu.

En el capítol tercer s'analitzen diverses mostres argumentatives. Considerem *fal·laç* un argument quan violenta les regles del diàleg argumentatiu, exposades en el capítol segon, per a evitar la consecució del seu propi fi. Per això, la decisió de si un argument determinat és o no una fal·làcia cal prendre-la tenint en compte el context comunicatiu en què es produeix. També dediquem atenció als raonaments analògics i als que s'utilitzen per a establir una relació de causa-efecte. Finalment, ens ocupem d'alguns esquemes argumentatius que poden ser analitzats tenint en compte només la seua estructura formal, en virtut de la qual seran o no vàlids. Entre aquest tipus de raonaments mereixen una especial atenció els sil·logismes, tant per la importància que han tingut en la història de la lògica, com per la relativa freqüència amb què s'utilitzen en la vida quotidiana com a formes de demostració.

Finalment, dediquem l'últim capítol a presentar l'estreta relació que hi ha entre l'exercici d'una racionalitat argumentativa i el desenvolupament de la capacitat crítica de la raó. Pensem que l'aula i l'escola haurien d'esforçar-se per convertir-se en una comunitat d'investigació, on estudiants i professors pensen críticament la realitat que els ha tocat viure i, mitjançant el diàleg argumentatiu, tracten de donar i trobar sentit a l'experiència. La participació en una comunitat de diàleg d'aquest tipus exigeix el compromís amb uns determinats valors morals, sense els quals aquest no és possible. La construcció de la democràcia exigeix ciutadans que siguin capaços de pensar críticament i de dialogar amb els altres per a construir, entre tots, formes de vida raonables.

Presentem, finalment, la relació estreta que es pot establir entre la teoria de l'argumentació i la fonamentació de l'ètica i del dret.

No cal analitzar tots els textos que apareixen en aquest llibre: el professorat pot seleccionar aquells que considere més interessants per al seu grup concret d'estudiants. El que sí que és convenient és seguir el mateix ordre de l'exposició. Després de llegir cada text convindria fer les activitats corresponents. Aquestes estan ordenades amb referència a cadascun dels textos que apareixen en el capítol, de tal manera que a cada text li correspon una activitat pensada per a formar un nivell tal de familiaritat amb el tema que faça possible la reflexió.

Aquesta proposta pot ser utilitzada de maneres molt diferents. A això contribueix la formulació d'activitats incloent-hi qüestions que bé obliguen a familiaritzar-se amb tècniques necessàries per a portar endavant el treball textual, bé contribueixen a posar en clar la comprensió prèvia de l'alumne dels problemes presentats en els textos o vinculats a aquests, bé a qüestionar les afirmacions formulades en els textos, bé a atorgar la necessària orientació o perspectiva que requereix la interpretació del text. En tots els casos hem procurat deixar clars els possibles objectius de l'anàlisi i de la discussió. D'aquesta manera considerem que s'exemplifica quelcom de fonamental: la pretensió d'argumentar i discutir és un model de conducta democràtic i necessari, a més de ser imprescindible en els procediments científics. Els grups de valoració² d'aquest material en la presentació de la primera

2. El Seminari Permanent de Filosofia José Gaos, dirigit pel professor Guillermo Quintás i amb seu al CEFIRE de Torrent (València), ha valorat diverses pràctiques docents vinculades a l'ús d'*Arguments*. Per això el meu reconeixement tant al procés de valoració del material dut a terme pels professors integrants del Seminari (César Casimiro, Carme Franch, Silvia Ferrer, Pilar García, J. Miguel García, Diego Larraz, Carmen Rovira, J. Tomás Rubio, Alfredo Santo, Rosalía Viña), com a les valoracions dels alumnes

edició castellana han corroborat no sols l'interès associat a les diverses propostes i activitats, sinó que han posat en relleu un alt nivell de participació en la discussió que, en molts casos, requereix guanyar pels alumnes i per als alumnes el nivell de *la perplexitat* a partir de les mateixes respostes dels alumnes, que tendeixen a considerar moltes qüestions com si foren de resposta òbvia; el qüestionari amb què s'obri el curs és un clar exemple d'aquesta necessitat i pràctica. Guanyar des d'aquesta obvietat *la perplexitat* és una de les tasques fonamentals en què el

---

dels instituts d'Educació Secundària Isabel de Villena, Benlliure, Lluís Vives, Cabanyal (València), Escola d'Art (Oriola), IES Poeta Moyà (Petrer), IES Enric Valor i Clot de l'Illot (el Campello), IES Peset Aleixandre de Paterna. Ells han estat els que han marcat les ampliacions teòriques requerides i assumides pel mateix *context de discussió* que estableix el text d'*Arguments*, tal com va proposar inicialment G. Quintás quan es va tractar la hipòtesi de treball del seminari amb vista a la valoració i millora del text de la primera edició (*Argumentos*). Ara bé, aquests desenvolupaments teòrics i ampliacions no queden inclosos i despleats en *Arguments*. L'experiència a l'aula ha mostrat que les mateixes pràctiques docents analitzades recomanen que aquests desenvolupaments teòrics siguin programats en *cada cas concret pel professor* de cada grup, que han de quedar arrellegats en el quadern de filosofia, ser objecte de revisió per part del professor i que, finalment, han de configurar-se en cada aula i segons la mateixa *recepció i interès que l'alumnat atorga* a l'anàlisi concreta d'un o altre text, d'una o altra pregunta. Per això no queden arrellegades ni marcades o indicades en aquesta nova edició, atesa la dispersió que s'ha generat en els diversos grups les pràctiques dels quals han estat analitzades; dispersió que aquest grup de valoració ha entès com a expressiva dels diversos interessos de cada aula.

Aquest Seminari, en avaluar un material pensat per a ús docent, ha exercit una activitat que em sembla imprescindible en relació amb qualsevol material destinat a ser usat per l'alumnat i que pretenga consolidar-se editorialment; és a dir, ha intercanviat les diverses pràctiques docents associades a l'ús d'*Arguments*, les ha exposades, discutides i, finalment, contrastades amb la valoració que del material i del curs fan els estudiants de forma anònima i quan ja han sigut qualificats. El meu reconeixement al mètode i procés de valoració d'*Arguments*, que s'hauria de generalitzar a qualsevol material pensat com a material de l'alumne.

professor és insubstituïble. Al seu torn, aquesta tasca requereix, per exemple, construir coneixement a partir de l'expressió per part dels estudiants d'«el que pensen»; el valor decisiu d'aquesta primera resposta s'identifica en pensar que aquesta resposta està present en el moment d'arrancada de la discussió i, al seu torn, en el moment final que ha de reconsiderar la posició de partida des de la posició teòrica guanyada.

Els textos i els exercicis proposats en *Arguments* plantegen qüestions i problemes que abasten la pràctica totalitat dels eixos temàtics del currículum de l'assignatura de Filosofia de primer de Batxillerat. Tan sols una concepció arcaica i excessivament vinculada als desenvolupaments editorials de llibres de text pot evitar guanyar els diversos temes i problemes de la manera en què ho fa *Arguments*; aquesta manera sempre deixa oberta la possibilitat d'arribar a distints nivells teòrics de desenvolupament, associats a les preguntes dels alumnes i a la tasca de magisteri del professor. Podem dir, doncs, que el llibre pot ser un bon instrument per a fer un curs *introductori* de filosofia; en fer aquesta valoració ens veiem assistits pels judicis de diversos grups d'alumnes mitjançant una enquesta anònima: ens han confirmat que el curs els ha resultat interessant i, d'altra banda, que aconsegueixen un nivell de participació molt diferent del que estan habituats a tenir. Això suposa assumir que les reduïdes dimensions d'aquest material són les necessàries per a tot un curs, que l'anàlisi i la discussió dels seus textos i activitats, que respecten i compten *el ritme d'assimilació* i de *resposta* que l'estudiant té en aquest nivell de la seua formació, difícilment permet cobrir tot el contingut d'*Arguments*. Trencar aquest ritme d'assimilació-discussió no afavoreix de cap manera la formació de l'alumne de filosofia ni el seu possible interès en un futur immediat per les lectures de filosofia.

De la complexitat teòrica associada a *Arguments* cal adonar-se en considerar els temes que s'hi plantegen:

- *Temàtica relacionada amb l'epistemologia:*
  - El llenguatge. Usos del llenguatge. Llenguatge natural, llenguatge formal.
  - La lògica. Implicació lògica, implicació pragmàtica. Sil·logística. Lògica d'enunciats.
  - La ciència. La demostració científica. El raonament hipoteticodeductiu.
  - La veritat.
- *Temàtica relacionada amb l'antropologia:*
  - Identitat-diversitat.
  - Interculturalitat.
  - Naturalesa humana.
  - Igualtat de gèneres.
- *Temàtica relacionada amb l'estètica:*
  - La bellesa.
  - Valoració dels judicis estètics.
  - Funcions de l'art.
- *Temàtica relacionada amb filosofia moral i política:*
  - Virtuts: justícia, amistat, prudència. Ensenyament de les virtuts.
  - Tòpics morals. Prejudicis.
  - Valors. Jerarquia de valors.
  - Relativisme moral.
  - Hedonisme. Eudemonisme.
  - Ètica kantiana. Ètica del diàleg i del discurs.
  - Fonamentació de normes. Legalitat/moralitat.
  - Drets humans.
  - Estat de dret.
  - Neoliberalisme. Estat/individu.
  - Retòrica i política.
  - Globalització. Relacions internacionals.
  - Crítica social.

Al nostre parer, ajudar totes aquelles persones que senten interès per la filosofia a exercitar-se comunicativament en el desenvolupament de la raonabilitat, proporcionant l'oportunitat de participar en comunitats d'investigació és, com va dir Dewey, la millor manera d'educar ciutadans crítics i participatius, acostumats a construir el seu punt de vista propi tenint en compte les opinions dels altres i a establir acords normatius que tinguen en compte els interessos generals i permeten, al seu torn, l'exercici de la diferència. Així, *Arguments*, des de la seua concepció, ha pretès ser una resposta adequada a un dels objectius que, segons la Unió Europea, ha de tenir tot sistema educatiu, a saber, el de vetllar per una promoció real, entre la comunitat escolar, de l'aprenentatge dels valors democràtics i de la participació democràtica amb la finalitat de preparar les persones per a *la ciutadania activa* en sintonia amb la Recomanació (2002) 12 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa.

Espere, finalment, que aquesta proposta de curs introductori de filosofia contribuísca també a donar una altra configuració a la introducció a la filosofia en moltes de les nostres aules i, així mateix, desitge que la forma d'atendre el programa per part d'aquest curs no siga mai més considerada com una forma «il·legal», com una forma de no explicar el programa oficial de filosofia; tot això perquè no organitza l'aprenentatge com les presentacions editorials en ús.

EN 1 CUADRES

2560
FINE

La discussió racional de preguntes en comunitats de diàleg constitueix una condició necessària per a la formació d'una ciutadania crítica. Les preguntes escollides per a ser associades a la discussió racional, a aquesta introducció a la filosofia, no poden ser més centrals: quina relació es pot establir entre la teoria de l'argumentació, l'ètica i el dret? Com s'estableix la raó a la qual s'ha de sotmetre el dret? Com configurar un nou ordre mundial en el qual els drets humans constitueixen la base del dret i de la política?

000

ISBN 978-84-370-6847-3

9 788437 068473

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA